

Frivillige kirkegårdsrundvisere

Af Klaus Bertelsen

Kirkegårdsrundviser Århus, cand.mag. Århus

Doris Frieds gravsten på Aarhus Vestre Kirkegård.

Doris Fried

* 16.2.1943 + 8.3.1945

Dette er den kortfattede inskription på en gravsten over en to-årig tysk flygtningepige, som i foråret 1945 blev stedt til hvile på Aarhus Vestre Kirkegård sammen med i alt 619 tyske flygtninge.

Under en rundvisning 72 år senere fik en frivillig rundviser og deltagerne øje på en rød rose på gravstenen. Rosen lå ikke på gravstenen dagen i forvejen, hvor rundviseren havde genopfrisket ruten og de enkelte mini-foredrag ved en række udvalgte gravminder for besættelsestidens ofre.

Hvem havde lagt rosen på Doris Frieds gravsten så mange år efter hendes død?

Det mest sandsynlige svar på det nærliggende spørgsmål kom som afslutning på 1½ times rundvisning.

En enkelt rose talte sit eget tavse sprog.

Fortsættelse følger.

Begravelse af tyske flygtninge på Aarhus Nordre Kirkegård, 1954. Copyright: Aarhus kommunes kirkegårde.

I disse år bliver både Folkekirken og mange kommuner opmærksomme på at formalisere og institutionalisere det frivillige arbejde inden for en lang række forskelligartede områder i menighedsarbejdet og i den kommunale forvaltning.

Samskabelse er et andet ord for denne tilgang, hvor et korps af frivillige i samarbejde med menigheden eller kommunen involveres i både designfasen og implementeringsfasen. Den bagvedliggende ambition er, at når kirkegårdens besøgende og borgerne skal modtage en given service, bliver løsningen endnu bedre, når frivillige er involveret. Samskabelse er kendetegnet ved at være umiddelbart mere krævende end blot samarbejde. Samskabelse indebærer, at potentielle samarbejdspartnerere uden for arbejdspladsen skal både høres og inddrages og være med til at skabe den færdige løsning.

Denne artikel giver en enkel opskrift på, hvordan samskabelse lykkes, og hvad man som formand for kirkegårdsudvalget eller ansat i den kommunale parkforvaltning kan gøre for at rekruttere frivillige kirkegårdsrundvisere.

Aarhus Kommunes Teknik og Miljø tog i 2016 initiativ til en række fyraftensmøder i et af kapellerne. Formålet med disse møder var bl.a. at præsentere borgere, pårørende og bedemænd for arbejdet med etablering af et nyt afsnit for en skovkirkegård.

Aarhus Kommune har gennem de seneste fire år fremelsket indtil videre to frivillige kirkegårdsrundvisere. Denne case fra virkelighedens verden viser, hvordan det gennem syv trin kan gøres.

1. En bred invitation fra menighedsrådet/kommunen.
2. Formålet med mødet skal være tydeligt for alle deltagere. Fra den allerførste begyndelse skal det være klart for deltagerne, hvad formålet er.
3. Afstemme forventninger. Det skal være meget klart, hvad alle parter forventer at få ud af mødet, og hvordan det videre samarbejde så vidt muligt skal udvikle sig.
4. Praktisk facilitering. Hvilke faciliteter stiller menighedsrådet/kommunen til rådighed for de frivillige? Annonce-ring, tilmelding, pr og lignende.
5. Løbende inddragelse. Det er væsentligt som frivillig at blive løbende orienteret om f.eks. en udlicitering af kirkegårdens drift, besøg af provstiudvalget, arkitektkonkurrence osv.

6. Opsamling. Som frivillig har man minimum én gang om året behov for at blive indkaldt til et møde med formanden for menighedsrådet eller en medarbejder i kommunen for at gøre status på, om man skal fortsætte samarbejdet, om der er behov for justeringer osv.
7. En god historie. Alle kirkegårde indeholder mindst et par gode historier om bedrag, sex, pludselig død og tragiske katastrofer, som kan få enhver til at standse op og reflektere over livets skrøbelighed og muligvis de fejltrin, man selv måtte have begået gennem livet eller have været vidne til.

Frivillig kirkegårdsrundviser på Aarhus Nordre Kirkegård. Foto: Klaus Bertelsen

Som kirkegårdsleder ved en landsbykirke eller afdelingsleder i en kommunal parkforvaltning peger *Væksthus for ledelse* på syv områder / temaer, man som leder skal give plads til.

Som en forudsætning, for at denne samskabelse kan lykkes, må man som leder skabe rum for initiativer, man ikke umiddelbart selv havde forestillet sig.

De syv temaer ser således ud i praksis iflg. Niels Grønager Madsen, *Væksthus for Ledelse*: (samarbejdsorganisation mellem KL, Danske Regioner og Forhandingsfællesskabet).

1. Invitér nye samarbejdspartnere på banen.

Naturligvis skal du som ansat til hver en tid på den ene side have det overordnede overblik og skabe sammenhængende løsninger på kort og langt sigt.

På den anden side kan du få foræret nye løsningsforslag, som nok er det allerstærkeste ved samskabelse: Nye muligheder og løsninger. Hvis en del af kommunens overordnede strategi på kirkegårdene er at gøre dem mere publi-

kumsvenlige, kunne det for at tiltrække yngre generationer være nærliggende at invitere de lokale beboerforeninger, biologer og køkkenhaveinteresserede borgere ind til en nytænkning af kirkegårdens arealer, som i forvejen er ved at springe i skov. Med den nye nordiske madbølge og lokale biotoper for bier osv. er der mange uprøvede muligheder for at give liv til kirkegården.

2. Understøt kirkegårdens kultur.

Som kirkegårdsleder eller afdelingsleder kan du medvirke til at udvikle en ånd og understøttende tradition for at give grobund for nye aktiviteter på kirkegården. Du vil fortsat være garant for, at den særlige pietet og sårbarhed på kirkegården bliver håndhævet. Kun på dén måde kan pårørende og andre besøgende være sikre på, at de fortsat træder ind i det ganske særlige, uforstyrrede rum, som kirkegården tilbyder sit publikum. Ja, man fristes næsten til at gentage teksten på det gamle skilt: Kirkegården står under publikums beskyttelse.

3. Tag en kontrolleret risiko.

Som ansvarlig for kirkegårdens daglige drift kan du spørge dig selv: Hvad er det værste, som kunne ske?

Ja, vi overvejer at etablere et bihotel i et fjerntliggende hjørne af kirkegården. Kan publikum blive stukket? Ja, den risiko er altid tilstede, men vi opstiller ikke regulære bista-der. Dermed er sandsynligheden for at blive overfaldet af en bisværm nærmest fraværende.

En gruppe af borgere ønsker at læse digte op på kirkegården. Ja, OK til digte med relevans for kirkegården, men ikke heavy metal-digte med satanistisk indhold ledsaget af harsh noise-musik. Ja til oplæsning om morgenen og først på formiddagen, hvor kirkelige handlinger er meget fåtallige. Mulighederne er nærmest uendelige i lyset af forvandlingen fra de dodes have til park og sammenhængende grønne plæner med solbadende besøgende og udøvere af Tai Chi eller danskeren I.P. Müllers gymnastik-system fra 1900-tallets begyndelse.

4. Del lidt ud af dig selv.

Du må gerne gå forrest og fortælle kolleger, medarbejdere og frivillige om de initiativer, du har medvirket til, og du må også forsøge at skabe løbende plads til de muligheder, du ønsker afprøvet på sigt. Giv tid til at lade de frivilliges virke-trang slå rod og vær med til løbende at understøtte deres ildhu.

Kister med tyske flygtninge i Vestre Kirkegårds Kapel, 1945. Copyright: Aarhus Kommunes Kirkegårde.

5. Hav tillid.

Hav tillid til, at når du har beskrevet banens størrelse og de spilleregler, som kendetegner netop en kirkegård, ja, så vil de frivillige som enhver anden plante vokse og gro, og der skal være plads til et enkelt vildskud, som du i dialog med de frivillige får klippet væk i tide.

6. Ledelse og kollegaer skal være med på den.

Værdifuld samskabelse kræver klar og tilbagevendende opbakning hele vejen rundt.

7. Vis mod, men gå forsigtigt til værks.

Det er ofte ukendt land, du bevæger dig ind i, men erfaringen er, at det er rejsen værd. Du vil opdage nye muligheder og få øje på hårrejsende historier på kirkegårdene, som ligger lige foran dine og publikums fødder. En passende portion mod kombineret med en smule generøsitet overfor de frivillige vil i langt de fleste tilfælde have en afsmittende effekt. Gode historier avler gode historier.

Doris Frieds gravsten indgår i den store fortælling om Europas historie under og umiddelbart efter afslutningen af Anden Verdenskrig. Millioner af østpøssiske indbyggere i det nazificerede Østeuropa flygtede fra januar 1945 fra den fremrykkende sovjetrussiske Røde Hær. Omtrent 240.000 af disse tyskere ankom til Danmark i løbet af februar-marts-april-maj måned; udmattede og udhungrede, børn og gamle. Mange af dem var allerede alvorligt syge ved ankomsten til Danmark, og dødeligheden var i de første måneder ganske høj. Dette trods en grundlæggende humanitær indsats fra de overrumpede danske myndigheders side og etableringen af velfungerende flygtningebaracker og nødindkvarterer, primært i Jylland, på forbløffende kort tid. Toårige Doris Fried døde sandsynligvis af en infektionssygdom.

Afdeling med Tyske flygtningebegravelse på Vestre Kirkegård 1945. Copyright: Aarhus kommunes Kirkegårde.

Mange steder i Danmark har lokalhistoriske undersøgelser og årbøger blotlagt de særlige omstændigheder for udvalgte skæbner i den tyske flygtningestrøm. Således også i Aarhus og omegn. En gennemgang af navnene på døde tyske flygtninge sammenstillet med de personhistorier, som grundige lokalhistorikere har fremdraget, gav bonus.

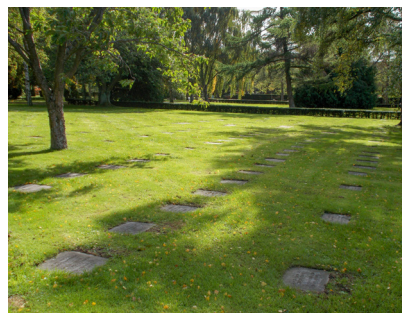
Det viste sig, at Doris Frieds mor var gravid ved ankomsten til Danmark. Hun blev fra Aarhus overført til Hammel Sygehus, og her bragte hun en søn til verden. Da den stedlige læge spurgte, om hun havde overvejet et navn til drengen, svarede moderen straks: "*Christian! Efter jeres konge.*"

Christian Frieds mor døde i Tyskland i 1990'erne. Christian Fried etablerede sig som en voksen mand med selvstændig virksomhed i Nordtyskland.

Det er nærliggende at antage, at han i en alder af 72 år har været i Aarhus for at lægge en rose på gravstenen for den storesøster, han aldrig mødte. Personalet på kirkegården kunne bagefter bakke den sandsynlige forklaring op.

Dermed sluttede en rundvisning i respektfuld tavshed for et af de utallige ofre fra Anden Verdenskrig og for en af hendes pårørende.

Når man kombinerer den enkelte afdøde med makrohistoriske indfaldsvinkler, får man indimellem præsenteret en svimlende indsigt som ingen andre steder. På en kirkegård.

Tyske flygtningegrave på Vestre Kirkegård i dag.
Foto: Klaus Bertelsen

Litteratur og kilder

Arkivstudier, Besættelsesmuseet, Aarhus, 2016-2017.

Gammelgaard, Arne, *Mennesker i malmstrøm. Tyske flygtninge i Danmark 1945-1949*, Herning 1981.

Havrehed, Henrik, *De tyske flygtninge i Danmark 1945-1949*, Odense Universitetsforlag 1987.

Knudsen, Inger Bjørn, *Bag pigtråd. Rom flygtningelejr 1945-48*, Lemvig Museum 2015.

www.lederweb.dk/strategi/organisationsudvikling/artikel/159871.

Samtaler med driftsansvarlig Allan Rask, fuldmægtig Erik Bach og gartner Morten Aabye, mail-korrespondence med projektleder Mikkel Eskesen Christensen, Teknik og Miljø, Aarhus Kommune, 2015-2018.